

EGY SZEMÉLY KÜLÖNÖS ISMERTETŐJELEI

BRASNYÓ ISTVÁN

A KÖVET

Közeleg a tavasz, esők, esők, és oly bőségesen áztatják a földet, hogy a hal már a pusztá szántókon megterem, ahol azelőtt hírből sem ismerték. Kavarog a pára, ami kevés felszáll, az a felhők alól egyszerre visszazuhan, éjszakára már sarat fröcskölnék a sötét felhők, alig látni az eget.

A követ meg csak nem érkezik, pedig reggelente mindig megnyergelik a lovát, annyira esedékes a jövetele. Aztán leülnek az emberek, és beszélnek a követről, aki az előbbi években, amióta itt minden az övé, ilyenkorra már rég itt volt, mert nagyon haza húzza a szíve.

Amikor elered az eső, a lovat visszavezetik az istállóba, az emberek meg elszélednek. Újabban mindenki a saját feje szerint végez mindent, ami a követnek, ha itt lenne, nagyon nem tetszene. Azonnal elrendelné a fenyítést.

És akkor emberek érkeznek, nagy szekereken, messziről. Nem hoznak semmit, csak húztatják a nagy szekereket, melyeknek akkora a kerekük, hogy az emberek könnyedén átsétálhatnának a küllők közt. Azok meg poroszkálnak lassan, végig az úton.

Odakiáltanak nekik, nem hallottak-e valamerre a követről, vagy nem látták-e véletlenül arrafelé. Magas, fekete kalapot visel és a lábán sárga csizmát.

Azok gondolkoznak, ahogy lépésben haladnak velük az ökrök, kelet felé.

Aztán azt mondja az egyik:

Lezárták a határt. Lehet, hogy odaát rekedt a követ. Látott is valakit, fekete köpenyben, fekete csizmában, fekete bottal. Hacsak nem az lesz a követ. Egy katonával beszélt, aki ott áll a határon, és senkit sem enged se be, se ki. Mára eddig ér a szakálla, a melle közepéig, mutatták, hosszú szőke szakálla van. Ömlik a szakállából az eső, mint a követ kalapja karimájáról, és mordan néz át a határon.

Odaát a sárga selyem szűzmáriás lobogókat a falusiak bemocskolják, az út sarában forgatják, meg mindenféle módon gyalázzák. A követnek mindezt végig kell néznie.

Áll a szőke, bozontos katona a határon, és semmi áron át nem engedné a követet.

A követ kétségbeesetten kapkod, leveleket küld mindenfelé azoknak, akik segíthetnének.

Írja a leveleket az esőn, az eső elmossa a tintát, simára mossa a papírt, a követ meg előlről kezdheti a levelet, mire bevégezné.

Es mielőtt megint a végére érne, csak dörren egyet, és újból elered az eső. A követ kénytelen végignézni a gyalázkodást, semmiképpen sem jöhet át a határon. Áll, nézi a katonát, a katona nem figyel rá, pedig nagyon nyugtalan a követ, látszik rajta.

Itthon meg rosszul kel a répa, mert kicsípi a madarak, a madarak pedig jönnek, és semmi ennivalót nem találnak. A répát csípi, vagy a magja után kotornak, gödröt vájnak a sáros földbe. Itt már csak a követ tehetne valamit, aki ott áll a határon, és még mindig írja a rengeteg levelet. De senki sem akar hinni a követnek, kénytelen maradni a katonánál.

A lovát most már nem nyergelik fel, nem is etetik. Mikor jön a követ? — ezt kérdezik az emberek. A követnek meg esze ágában sincs jönni, marad a határon.

A járőr nem jött ki március óta, akadályozva van az esőtől. A követ külön kikötése volt, hogy a járőr egész évben jöjjön, de ha egyszer nincs itt, onnan meg nem tehet semmit.

A katona a határon kinyomkodja a vizet hosszú, szőke szakállából, és hátrább küldi a követet. A követ fekete lakkcsizmája cuppog a sárban, ahogy nekivág. Menet közben leveszi a kalapját, és úgy tartja, hogy belever az eső. A katona utánafordul, és a puskáján babrál.

A követ erőlködve halad előbbre, mind előbbre, mindinkább távolodik a katonától, kinnal tépi ki csizmáit a sárból, kalapjában már újjnyi esővíz lötykölődik.

A követ tempósan szedi a lábát, a katona siet.

Kérdezik az emberek: Ugyan mit akar ez a katona? Ilyesmit kérdeznek az emberek.

EGY SZEMÉLY KÜLÖNÖS ISMERTETŐJELEI

Január 9-én azt hányták-vetették meg az emberek a malom előtt, hogy szokatlanul nagy a hideg és szokatlanul nagy a hó.

Azt mondták, hogy azok, akik messze laknak, most majd nehezen tudnak keresztülvergődni a kopolyákon, és ha így tart tovább, kénytelenek lesznek otthon végigülni a telet.

De ekkorra kimérték a lisztemet, én meg visszaindultam a jegyző majorjában, ami szintén elég messze esett a malomhoz, meg ők sem szereték, ha idegenek figyelnek a locsogásukra.

Nem néztem be a jegyzőhöz sem, hanem egyenest a major felé vettem az irányt, mert tudtam, hogy a pék tegnap óta várja a lisztet, és jó volna, ha délre megérkeznék. Délre azonban nem tudtam megérkezni, mert a hó puha volt, és nagyon tapadt, a szánkó pedig ilyen útra túlságosan is nehéz volt.

A péktől délután háromkor indultam tovább az istállókhöz, de akkorra elkezdett esni a hó, és később, már kinn a szabadban, szembe kapott

a vihar, úgyhogy teljesen a lóra bíztam, vigyen el az istállókhoz. Az út nem több három kilométernél, de mire megérkeztem, tisztára besötétedett. Innen még gyalog kellett áttörni magam a havon a szállásunkra, ahol Josttal laktunk együtt.

Amikor megérkeztem, Jostot nem találtam sehol, csak miután kifújtam magam, néztem utána, merre lehet. Messze az udvar végében a havat hányta halomba, ami nagyon különös volt, ha hozzávesszük, micsoda szél támadt akkorra.

Csak akkor hagyta abba, amikor oly közelre értem hozzá a sötétben, hogy felismerhetett. Amikor megkérdeztem, mit csinál, ő azt válaszolta, ez megérné, hogy elmesélje.

Aztán vacsorázni mentünk, Jost meg azt mondta, útban befelé, hogy megjött az apókája.

Erre elnevettem magam, és megmondtam neki, sohasem hittem volna, hogy neki, Jostnak, valamiféle apókája csatangol a környéken, pont most, amikor mindenki bejött a nagy hótól. Elmondtam neki azt is, mit meséltek az emberek a malom előtt.

Jost erre azt válaszolta, hogy az apókája valóban várta, itt benn, még délután, amikor a kazlakat volt körüljárni.

Mondtam, hogy ha jól belegondolunk, ez nagyon érdekes lehet, hogy épp most került elő az apókája.

Jost erre azt mondta, hogy nagyon különös ember az öreg, de lehetséges, hogy mindig is ilyen volt, hiszen sohasem állt módjában alaposabban megismerni.

Egy az, hogy hosszú, hófehér, vállig érő haja van, és így még sohasem látta.

Kettő, a szeme, amely oly riadtan figyel fel minden zajra, hogy az ember maga is megrémül, ha történetesen vele van. Darázsoként röpköd a pillantása, neki az ember szemének.

Meg aztán van még rajta épp elég érdekes.

Mondjuk, a kockás kabátja.

A rövid szárú katonacsizmája.

— Jost, most hol az öreg? — kérdeztem.

Jost a lapátot a sarokba állította, egy pillanatig láttam a szemében az apóka riadt tekintetét és a szögletes, konok száját.

— De tudod, sokáig együtt leszünk itt mi ketten, Jost. Az öreget itt kell majd tartanod, a szemem előtt.

Jost gondolkozott, mennyiben bizhat rám ilyesmit, titkot, apókát, ilyen irányú felelősségét.

— A hó alatt — mondta. — Én vonakodtam betemetni, de mikorra közelre értél, könyörgőre fogta a dolgot, és rohant kifelé.

Mondtam, legjobb lesz, ha kiássuk. Csak igyekeznünk kell, mert még elronthatja a vacsoránkat.

Az öreg rázkódott, söpörte arcából a havat, haja csattogott a vállán, nyakán, ahogy a fejét rázta. Mi kalapunkkal csapdostuk a hátát, de csak egyre dült belőle a hó.

Ahogy evett, hosszú, villogó sebet láttam a karján, ami sehogyan sem illett ilyen öregemberhez.

Éjjel, ahogy feküdt, betakarózva a kockás kabáttal, a seb tovább vilá-

gított a szemembe, semmiképp sem tudtam elszakadni tőle, míg Jost meg az öreg teli szájjal horkoltak.

Másnap délelőtt, amikor a kenyeres szánkó jött, alig tudtunk ötcentiméternyi havat lapátolni rá, de neki ez is megtette, elég volt.

A kenyeres, nem hinném, hogy ezt észrevehette. Végső soron pedig ott lapátol havat az ember, ahol már igazán sokallja. Itt meg volt belőle bőven.

Az öreg a szél legkisebb füttyentésére összerezzen. Lassan a rendes napi teendőink közé kezdett ékelődni az apóka, mert ha valakit a ritkás fák felől, vagy akár a major irányából is, közeledni láttunk, már mondtuk:

— Gyerünk akkor, apóka. — És ő sietve futott át az udvaron.

Mi a kezére játszottunk, ő meg tisztára a kezünkre adta magát.

— Megy ez, míg hó lesz — mondtam akkor Jostnak. — De tavaszra más játékot kell kitalálnunk.

Egy este, miután a hóba kapartuk az apókát, egy répaügynök kéredezkedett be hozzánk éjszakára, így az apókát hagynunk kellett odakinn, a hó alatt.

Untuk az ügynököt, és reggel, ahogy továbbment, nyargaltunk az öreghez. De sajnos, akkorra már nyoma veszett.

Jost erősen bánkódott, de én vigasztaltam, mondtam neki, türelem, visszajön az öreg. Ilyen helyet úgysem tud hamarjában felhajtani magának.

Jost azt mondta, hogy azt biztosan nem tud, de aggódott az apókájáért. De az öreg csak nem jött, lassan Jost is beletörődött.

Úgy két hét múlva azt mondta a kenyeres, mehetek megint a malomba.

Ragyogott a nap a kemény fagyban, és most jóval többen álldogáltak a malom előtt. Gyönyörködtek valamiben, aztán meg láttam, hogy Jost apókáját vezetik ketten, hosszú fehér hajánál fogva. Tetszett nagyon a népeknek, hogy így megsemmisítik az öreget.

Nem mertem menteni, csak annyit mondtam, hogy kár érte.

— Kár-e? — kérdezték tőlem azok a mihaszna malombéli ácsorgók. Még hogy kár-e, talán olyan jól ismerem?

Mondtam, nem ismerem, de hát mégsem kellene így elbánni vele.

Akkor meg afelől érdeklődtek, hogy hallomásból ismerem-e talán.

— Nem éppen — válaszoltam, nem ismerhetek én hallomásból sem mindenkít.

Nohát akkor meg mit járatom a számat, kérdezte tőlem egy nagy lisztes szájú molnár.

És ebben maradtunk végül is.

REGGELTŐL ESTIG

A házaspár egész nap hallgatagon ült a sarokban. Végigülték a napot, mint akiknek a legjobban áll a szénájuk. De nem tellett az időből, hogy velük türelmetlenkedjem, így csak nagy néha vettem rájuk egy pillantást, ők meg ott ültek.

Úgy volt, hogy hajnalban kimentem az útra, oda, ahol a kanyar után meredeken nekivág a partnak. Dohányt szerettem volna kunyerálni valamelyik arra menő paraszttól, mert az enyémet előző nap kifújta a dobozból a szél.

Így futottam rá a házaspárra. Jöttek, mint két hangya egy hatalmas gyufásdoboz tetején — amelyet szintén két hangya húz. Magasan, ket-tejük között, kis lámpa állt, kékes, apró láng a férfi és a nő közt, mintha az világítaná be útjukat. Ilyet én még nem láttam, ahogy ők ketten fenn ültek azokon a gerendákon. A hatalmas kéve pedig, minden szála egy-egy szálfá, úszott velük végig az éjszakán, a virradat irányába.

Azon a véleményen voltam, hogy menten a földhöz csapom a kalapomat, ha ezek le nem fordulnak ijedtükben a gerendákról, amikor meglátnak. S igencsak kapkodnom kellett a lábam a derékig érő gazban, hogy lépést tarthassak velük, vagyis a rakománnyal, amely már a kanyar könyökében suhant.

A part előtt azonban megálltak egy pillanatra, és így akaratlanul is jóval megelőztem őket, s visszafelé már az úton jöttem.

A férfi az arca elé emelte a lámpát, és ráfújt a lángjára, talán hogy takarékoskodjon a világossággal, majd ismét maguk közé állította, aztán oldalt lebillent a gerendákról, csattant a talpa a földön, és megindult előre. Már akkor én is ott voltam; azt kérdezte tőlem, mi van a parton túl.

Körülbelül az, mint innen rajta, ezt válaszoltam neki. Egyformán semmi. Ez az út egy hídig vezet, a híd előtt kétfelé ágazik, egy harmadik meg átmegy a hídon, arrafelé pedig már más világ kezdődik, százan jönnek arról errefelé, mire találni valakit, aki erről arrafelé tart.

Erre azt mondta, hogy ezt ő is tudja.

Akkor jól van, mondtam, nem árt azért az ilyesmit még egyszer hallani.

Ártani nem árt, mondta, és ment vissza a gerendáihoz.

Én maradtam, mert vártam a dohányra.

Mire visszaértem, már ott ültek a sarokban. Vették maguknak azt a szabadságot, hogy itt letáborozzanak, mondta a férfi. Már kivilágosodott.

Akartam még nekik szólni, hogy ez így még sincs a legnagyobb rendben, de nem volt szívem vitatkozni, amikor a nőre tévedt a szemem. Mindenesetre közöltem velük, hogy én akármit mondok is, úgysem fogják készpénznek venni. Ezért tegyenek, ahogy jónak látják, mivel itt semmi sem az enyém, nem avatkozom a dolgukba. Erre a férfi vállalt vont, a nő meg az övéről hosszú zsinóron lelógó kését forgatta.

Én mentem a méhekhez, néhány apró elintéznivalóm akadt, mielőtt beállna a tél.

Ők hallgattak, ültek a sarokban, végigülték az egész napot, mintha valamire várakoznának. Igaz, láttam, hogy a nő néhányszor kiment a káposztaföldre, és a földben maradt torzsokból vagdosott késével egy nyalábbal. Alighanem ezt ették, de nem futotta az időmből, hogy valamit készítek nekik napközben. Ők meg nem kértek. Az égvilágon semmit sem kértek, és ahogy láttam, nem nyúltak semmihez. Ha kínálok valamit, talán el sem fogadják.

CSERNIK ATTILA

„Pötyölke két szögből”

A nap már a föld felett siklott, mire lehúztam a fejemről a dróthálót. Az acélkék ég hideget árasztott, kis szél játszott a föld felett, remegett a füvek kialvó szára. De néhány napot még kihúzhatunk, gondoltam akkor.

Am ahogy átértem a káposztaföldön, már úgy láttam őket, mint ahogy először, még hajnalban. A két kis hangya a nagy gyufaskatulya előtt, ők meg fenn, magasan a gerendákon. Még a lámpa is ott volt köztük. Nem tartottam ezt különösebb szerencsének, csak egy jót csodálkoztam rajtuk. És szemmel láthatóan már csak énrám vártak.

Meggondoltuk magunkat, mondta a férfi. Nem szeretnék senkinek sem a terhére lenni.

Mondtam neki, az már csak napok kérdése, hogy én meddig maradok. — Hanem ez a rengeteg gerenda, amit magukkal vonszolnak így végig a világon, ez micsoda? — kérdeztem.

— Ez? — fordult hátra, és tenyerével a szálkás fára csapott. — Hogy ez mi? Ez egy ház. Nagyon jót mutat, amikor össze van rakva.

— Igen? — mondtam. — Elhiszem. Csak igyekezzenek velem, mert nagyon hasogat már napok óta a csuklóm.

— Persze — mondta —, mi sietünk.

És másnapra már feneketlen köd ült a káposztaföldön.

MINDENNAPOK IDEJE

— Szorgalom, szorgalom — mondja Izsóp tisztelendő úr, mondja kifelé a cifra kápolnából, mely illik hozzá, mint a faköpeny.

A meztlábás népek meg odakinn turkálják meztelen lábujjukkal a sűrű szürke port a libalegelő szélén.

Izsóp tisztelendő úr karon fogva vezeti végig a libalegelőn Gimpelné asszonyt. Mögöttük Gimpel halad, imára kulcsolt kézzel, és motyog maga elé.

— Ha csak hallaná az ő papjaikat — mondja Gimpelné asszony. — Ha látná, hogyan isszák ezek magukba az istentelen igéket. Hanem a gazdájuk — mondja, és a tisztelendő úr bólogat rá, és a lába elé figyel.

— Szorgalom, szorgalom — mondja Izsóp tisztelendő úr, és fekete cipője elől riadtan vágtaznak széjjel a malacok. — És a panasz mindig a visszájára fordul.

— Micsoda áldozat a hazának — mondja Kelemen tanító úr. — A mi urunk harminchat ellenséget ölt meg a nagy háborúban a saját kezével.

— A mi urunk harminchat embert fejezett le sajátkezűleg a nagy háborúban — ismétlik a gyerekek.

— Micsoda lelkesítő áldozat a haza oltárán — mondja a gyerekeknek Izsóp tisztelendő úr.

A gyerekek látják sorba rakva a harminchat törzs nélküli fejet Izsóp tisztelendő úr kápolnájában, az oltáron.

A haza oltára.

— A tisztelendő úr vigyáz rájuk — sugdolóznak a gyerekek. A tisztelendő úr úgy bánik a fejekkel, mint holmi dinnyékkal. Éjszaka kiuta-

zik a kápolnához, és míg a kocsis odakinn várakozik, átszámolja a konyákat.

A tisztelendő úr erkölcsi értelemben magasabb szinten áll környezeténél.

— Lajos! — kiáltja Seidelmann-Seregi úr az asztalon állva. — Lajos! Ébreszd fel körülöttem a világot, akár a holtakat is, a fene bánja.

— Seidelmann-Seregi — szörnyülködik a tisztelendő úr —, hogy a vitéz úr emberei naphosszat az istállókban meg a kazlak közt üzekednek, és az anyaszentegyház áldása nélkül gyerekeik születnek. A vitéz úr méltatlan a nevére.

A mi gazdánk, így a gyerekek, harminchat embert fejezett le saját kezüleg. A ti gazdátok meg Gimpel, és a pappal imádkozik, a pap meg elintézi Gimpelnét.

Seidelmann-Seregi ingben-gatyában áll az asztalon, mint egy fehér gólya, és a lótolvajokkal iszik. Itatja a lótolvajokat, az emberei meg éhen fognak veszni, és elsüllyednek, jótékony irányító kéz híján, a bűn fertőjében.

Izsóp tisztelendő úr keresztet vet magára, és nekilát az ebédjének.

Gimpel összekulcsolt kézzel égre emeli pillantását.

Gimpelné asszony könnyet morzsol el a szemében.

Seidelmann-Seregi meg üvegnyakkal kergeti a cigányokat és a kocsmáros feleségét, amit a lócsiszárok félreértenek, és egymás térdét csapdossák neveltükben.

— No, jöjjön ide most már a Serege úr — mondják a lócsiszárok.

Az ajtó hasadékan meg lesnek befelé a gyerekek és kuncognak, a mi urunk, mondják, harminchat embert.

A kocsmáros nagy üveget bont.

Izsóp tisztelendő úr nekilát a harmadik fogásnak, és megjegyzi, hogy a morális erőt csak a lelki tisztaság feltételezi. A gyermeki lélek, mondja, tetszetős az... az... a Mindenható előtt.

A magunk felett való győzelem és uralkodni tudás pedig erkölcsi tény, a mi Urunk, Istenünk jelenvalóságába való belenyugvás jele.

— Különbön kitűnő ebéd — mondja a tisztelendő úr.

J E L Z É S E K

Mielőtt megindulnának a lámpák.

Keresztül, s lefelé az utakon, vagy egyáltalán ide hallatszana a füttyező. Mielőtt még elnyelné a levegő.

1936 telén, a nagy áradáskor. És micsoda lyukak szakadtak itt a földbe. És négy nap múlva, ahogy a víz visszahúzódott, a morvák, akik hazafelé tartottak, lovakkal sem tudták átúsztatni. Álltak a víz szélén, tanácstalanul, hosszasan káromkodtak.

A Kamara kiküldöttje meg a fogát szívja naphosszat, és a morvák kocsijainak kerekét rugdalja, veri le a sarat a gumicsizmájáról. — A Kamara kiküldöttje mintha a népek pofájába röhögne — jegyzi meg az előljáró.

— A mérnök úr — mondják a népek — a mérnök úr sokat tudna tenni.

Tél vége van, a juhászok kimentek a kincstári legelőkre. Azután üzenetek, napokkal később, virradatkor:

Elhullik a jószág, jönne a mérnök úr, s tenne kinek-kinek a kedvére, igazságot.

A mérnök úr, a Kamara embere, közölte, jelzem, mondja az előljáró, hogy nem ért a jószághoz, és tavasszal különben is nagyobb méretű lehet az elhullás, száraz takarmány után.

És megindultak a juhászok, át a vízen.

A mérnök úr kellemetlenül van érintve, és segít a morváknak, de a lovaik megbokrosodnak és lefeksznek. Másik lovakat kérnek, ám a népek azt sugallják, úgy is sokat tehet a mérnök úr.

A juhászok meg jönnek, át a vízen, üstökük szétterül, mint a tavirózsa. A morvák futnak a haranglábhoz, és lelökkik a harangot, kocsira teszik, és viszik a vízhez. A kamara embere meg nincs sehol, a szekér neki-lódul a lejtős parton, és a vízbe vágódik, a haranggal együtt. A morvák lovai fekszenek a sárban, a harang meg kongatva süllyed a morvák szekerével.

Nagy vizeket látott már a mérnök úr, mondja az előljáró, és mondják a népek. Itt is átúszott, látták odaát, amikor kivilágosodott.

És akkor a morvák is, meg a juhászok is megindultak át a vízen.

A juhászok vissza, a morvák meg kötelekkel, hogy megfogják a Kamara emberét. Hogy csúful végezzenek vele, hiszen tovább akarnak menni. Mindenáron.

A víz alatt még kondult a harang. 1936-ban, amikor a nagy áradás volt, télen. A szél az ágak között ollózott. A morvák káromkodtak, és gázoltak kifelé, a túlsó parton. Sokáig. És mérik a vizet. És aztán mindent áthúznak a kötelekkel. A lovak fekszenek a sárban.

Ó, ahogy a világ éjszakába szakad, lassú kis üvegborékok kezdenek felszállni a fák közül. Mielőtt megindulnának a lámpák. Keresztül a parton, vagy lefelé az utakon. Vagy egyáltalán idáig hallatszik-e majd a füttyszó, amellyel a morvák jeleznek egymásnak, mielőtt elnyelné a levegő?

A harang meg odalenn a vízben.

Csönd.